

Materialet kommer från Botkyrka kommuns hemsida

<http://www.botkyrka.se/besokare/seochgora/kulturhistoriskaguiden/>

Hallunda

Många av Hallundas viktigaste fornminnen kommer från bronsåldern. Ett röse och en boplats hör till Sveriges mer imponerande. Bredvid den vackra 1700-talsgården ligger ett stort gravfält från järnåldern.

Bronsåldern - Hallundas storhetstid

Foto: Kurt Bengtson; Terrasskant på bronsåldersboplatsen R69

Under bronsåldern (1800 f.kr. – 500 f.kr.) var Hallunda en centralort. Havet hade sjunkit till ca 15 m över den nutida nivån och det var ett vik-landskap som låg framför bronsåldersmänniskan. En bergkam som sträcker sig från Norsborg i väster till Slagsta i öster gav bra skydd samtidigt som de djupa vikarna gav en lätt väg att nå vatten. På söderslutningen på andra sidan berget byggde

människorna sina hus. Hallunda (R 69) är Sveriges största kända bronsåldersboplats med en yta över 2 hektar. Platsen är unik därför att där har man funnit en bronsgjuteriverkstad (R 13) med åtminstone 12 ugnar och en vid produktion av svärd, yxor, spjutspetsar och ringar. Bronset kom troligen från utlandet och omformades i de många olika gjutformar som hittats. Totalt sett en produktion som vida överstiger vad det egna samhället kunde tänkas förbruka. Mycket tyder på att Hallunda varit både en boplats och en handelsstation. Folk visste nog långväga omkring att Hallunda tillverkade bronser av olika slag för att sälja. Boplatsen lämnade ett rikt keramikmaterial som visade på besök från Estland, Åland och Finland. Även om många andra boplatser lämnat keramik, skärvsten och stolphål (i Botkyrka kan Skrävsta nämnas) framstår Hallunda som speciellt.

[Läs mer om bronsåldern](#)

Bronsåldersröset

Foto: Kurt Bengtson; Bronsåldersröset R70

Annat som pekar på Hallunda som en centralort är det stora bronsåldersröset (R 70) som ligger strax bakom nuvarande Hallunda gård. Det är Södermanlands näst största gravröse och 35 m långt och 6 m brett. Liknande, fast lite mindre, rösen (R64, R65) ligger uppe på berget mellan Hallunda och Slagsta. Oftast la man gravrösen högt placerade på en bergsklack eller kulle, kanske

med tanken att här uppe skulle den döde lättare få kontakt med gudarna. 2 km öster om boplatsen ligger Slagsta-hällristningen (R 279), Botkyrkas hittills enda, och mycket tyder på att den har samband med boplatsen. Samma människor som bad eller genomförde riter vid Slagstahällristningen sov och arbetade nog vid Hallundaboplatsen.

[Läs mer om Slagsta](#)

[Läs mer om hällristningar](#)

Järnåldern

Foto: Kurt Bengtson; Grav på gravfältet R75

Övergången från bronsåldern (1800 f.kr. – 500 f.kr.) in i den äldre järnåldern (500 f.kr. – 500 e.kr.) var nog ganska odramatisk. Det stora Hallundagravfältet (R 75) alldeles öster om den nuvarande gården innehåller 157 gravar och är delvis utgrävt. Gravarna är från både äldre och yngre järnålder men merparten är från yngre järnålder. Dessutom finns det skärvstenshögar som är daterade till bronsåldern. Området runt

det nuvarande Hallunda gård har säkerligen varit bebott från bronsåldern och framåt.

[Läs mer om den äldre järnåldern](#)

[Läs mer om den yngre järnåldern](#)

Hallunda gård (privatägt)

Foto: Peter Sperber; Klockhuset

Under 1600-talet var Hallunda en by som bestod av två gårdar. De slogs ihop och gjordes till säteri 1679. Den västra gården revs medan den östra fick stå kvar. Idag utgör den östra gården basen för gårdens äldsta hus, det så kallade Klockhuset. Det har ombyggt i olika steg men delar är från tidigt 1600-tal. Den gulmålade huvudbyggnaden omges av två rödmålade flyglar. Samtliga byggdes omkring 1750. Sammantaget ger gården intryck av en

välhållen herrgårdsmiljö.

Foto: Peter Sperber; Trädgårdsmagasinet

Ekonomibyggnaderna, bland annat vagnslider och trädgårdsmagasin, som troligen tillkom i början av 1800-talet är också välhållna. 1793 framtogs gården sina säterirättigheter på grund av gårdens förfall. Numera är den dock upprustad. Enligt traditionen planlades mordet på Gustav III här vid en julfest 1791. Carl Fredrik Ehrenswärd, vars far ägde Hallunda, var medsammanvuren och har lämnat noggranna skriftliga redogörelser efter sig. Han blev landsförvisad. Hallunda gård är ett av de gamla herresäten som fortfarande är privatägt.

[Läs mer om säterier](#)

Torpet Lugnet

Foto: Kurt Bengtson; Torpet Lugnet

På Hallundas mark, lite väster om gården, ligger det välbevarade gamla torpet Lugnet. Det är en rödmålad parstuga med gröna fönster och dörrar. Idag fungerar det sommartid som café. Hallunda fortsatte att vara en jordbruksbygd ända tills miljonprogrammet genomfördes i början av 1970-talet. Då byggdes den så kallade Botkyrkastaden i norra Botkyrka och det Hallunda vi ser idag växte upp.

Norsborg

Norsborgs 1700-tals herrgård och dess park med det däri liggande gravfältet från yngre järnålder är en speciell plats från både kultur- och miljösynpunkt. Vid Norsborg har betydande släkter bott alltsedan järnåldern.

Hunnehögen

Foto: Kurt Bengtson Hunnehögen

Från yngre järnålder finns ett mycket vackert gravfält (R 8) vid Norsborgs herrgård. Det är numera inlämnat i den engelska parken som ligger vid gården. Det gamla namnet på Norsborg var Hundhamra eller Hundhammar. Den största högen i Norsborg har i århundraden enligt en gammal tradition kallats för Hunnehögen. Den är 40 m i diameter och 6 m hög. 1939 grävdes den ut och fynden var oerhört rika. Guld, silver och brons, trådar av guld och silver som varit invävda i gravdräkten plus ett praktsvärd där delar av handtaget bestod av rent guld. Den innehöll 5 mansgravar och en kvinnograv som kunde dateras till 650-700 e.kr. Dessutom fanns rester av en grav där personens kön är okänt. De arkeologiska fynden tyder på att en förmögen släkt ligger begravd här. Andra tecken som tyder på det är att det tidigare stod en runsten här. Den talade om att personen "dog med Ingvar". Runstenen är försvunnen idag.

[Läs mer om den yngre järnåldern](#)

[Läs mer om Ingvarståget](#)

[Läs mer om Helgö och Birka](#)

Sagan om Helge Hundingsbane

Foto: Peter Sperber; Bronskors funnet i en av gravarna

Kanske vet vi t.o.m. namnet på den som ligger i graven. I Sämunds edda, en samling berättelser från 1200-talet, nämns gamla berättelser. En av dessa är kvädet om Helge Hundingsbane. Det utspelas ungefär 650-700 och handlar om hur Helge, född av Borghild i Bralund och kungason, och om hur han endast 15 år gammal dräper den hårde Hunding som var en stor hövding. Hundings 4 söner krävde sedan mansbot vilket fick Helge, "som var snar till vrede", att bli arg och också dräpa sönerna och därmed "aldeles utplånat spjutjättens ätt" som sagan uttrycker det. Om det är Hunding och hans 4 söner som ligger i Hunnehögen är omöjligt att fastslå definitivt men tiden stämmer och en så stor hövding som Hunding borde ha fått en stor och ståtlig begravning. Kvinnan kan ha varit någons fru eller dotter. Även de övriga gravarna var rika och visade att rika och välmående människor bott i Norsborg från åtminstone ca 600 och framåt.

[Läs mer om Sämunds Edda](#)

Hundhamra gård

Foto: Kurt Bengtson; Erik Magnussons sigill

Första gången Hundhamra nämns vid namn är i Erikskrönikan skriven omkring 1330. Där sägs att bröderna Erik och Valdemar, söner till den nyligen avlidne konungen Magnus Ladulås, 1306 satte segel från Hundhamra och seglade till Håtuna där de fängslade sin bror kung Birger. Det är det som i svensk historieskrivning kallas för Håtunaleken. Gården ägdes under 1300-talet av folkungaätten. Under 1500-talet ägdes den av Vasaätten. Under början på 1600-talet delades den upp i två gårdar, Borg och Hundhamra.

[Läs mer om Erikskrönikan](#) [Läs mer om Håtunaleken](#)

Norsborgs engelska park

Foto: Kurt Bengtson; Norsborgs engelska park

Den nuvarande byggnaden, Norsborgs herrgård, byggdes i slutet av 1700-talet av Gustav III:s riksråd Johan Liljencrantz. Samtidigt lät man anlägga den engelska parken där gravarna blir en naturlig del av miljön. Många olika trädslag planterades, bl.a. ek, poppel, lärk, cypress, lind, bok och kastanj. Tanken med engelska parker var att de skulle vara naturliga och romantiska med många olika

träd och slingrande gångar. Den i Norsborg är en av Sveriges få välbevarade engelska parker. 1812 tillförde man ett rundhus för att öka på den romantiska stämningen och 1861 byggde J.F. Åbom ett prydnadstorn.

Norsborgs herrgård

Foto: Kurt Bengtson; Norsborgs Herrgård

Namnet Norsborg kommer från byggherren Liljencrantz andra hustru Eleonora och gårdsnamnet Borg. Noras Borg blev Norsborg. Även om namnet Hundhamra nu är utbytt så har platsen varit en kungs- eller stormansgård sen yngre järnåldern fram till åtminstone sent 1800-tal. Det vill säga över 1100 år. Ända tills dagens villaområden och höghusen dök upp på 1970-talet i samband med miljonprogrammet

var Norsborg ett lantligt herresäte med några torp runt omkring och ännu idag behåller det en känsla av oas.

[Läs mer om säterier](#)

Vattenverket

Foto: Kurt Bengtson; Vattenverket

I slutet på 1800-talet köptes marken av Stockholms stad. De byggde där Norsborgs vattenverk strax söder om herrgården. 1904 invigde Oscar II den nya byggnaden. Den är gjord av arkitekt Erik Josephson och dess imponerande tegelfasad ser i stort sett likadan ut idag. De arbetarbostäder som vuxit upp runt omkring kom lite senare. Draget byggdes 1904 följt av Gråbo 1915. Båda dessa har behållit sin

sekelskifteskaraktär och är fina exempel på hur det skulle se ut. Ett trädgårdsland och potatisland för varje familj samt vatten och avlopp. Att vattenverket redan fanns på plats liksom att man redan ägde en del av marken blev avgörande för beslutet att bygga Botkyrkastaden 70 år senare